

Skipulagsstofnun
Jóhanna Hrund Einarsdóttir

Garðabær, 19. janúar 2022
Tilvísun: 202112-0027
LA

Efni: Hjálmholtsnáma í Merkurhrauni

Skipulagsstofnun óskaði eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands, dags. 8. desember 2021, um mat á umhverfisáhrifum framkvæmdar er varðar áframhaldandi efnistöku úr Hjálmholtsnámu. Framkvæmdaraðili, Nesity ehf., hyggst vinna allt að 150.000 m³ af efni á allt að 25 ha landsvæði í Merkurhrauni í landi Hjálmhólts.

Náttúrufræðistofnun gaf umsögn til Skipulagsstofnunar 14. apríl 2021 varðandi tillögu að matsáætlun sömu framkvæmdar. Stofnunin gerði m.a. athugasemdir við umfang efnistöku og afmörkun, spilliefni og urðun úrgangsefna, vatnsvernd og frágang efnisnámu. Mörgum af þessum athugasemdum og ábendingum hefur verið svarað í umhverfismatsskýrslu sem hér er til umsagnar.

Náttúrufræðistofnun hefur farið yfir umhverfismatsskýrslu ofangreindrar framkvæmdar og vill koma eftirfarandi ábendingum og athugasemdum á framfæri:

Afmörkun námusvæðis:

Ekki er til deiliskipulag fyrir Hjálmholtsnámu og þarf að ganga frá því sem fyrst. Óskiljanlegt er hvers vegna afmörkun námunnar (E6) í aðalskipulagi Flóahrepps er ekki í samræmi við landamerki svæðisins sem var keypt undir námuvinnsluna og miðast við fjóra hornpunkta (sjá bls. 19). Núverandi námusvæði er innan fyrrgreindra landamerkja (sjá mynd 3.1 og 4.8, á bls. 20 og 40) og þurfa skipulagsyfirvöld að finna lausn á því hver afmörkun Hjálmholtsnámu er þannig að hægt sé að koma í veg fyrir óþarfa rask á hrauni sem er utan við afmörkun námasvæðisins ef áframhaldandi efnistaka verður samþykkt. Eins þarf að setja stikur við útmörk efnistökusvæðisins fyrir verktaka námunnar.

Varðandi afmörkun námusvæðis hefur í umhverfisskýrslu verið lagður fram valkostur B sem miðast við landamerki. Fyrir valkost B stækkar efnistökusvæðið úr 25 ha í 30 ha, og vinnanlegt magn eykst um helming eða úr 150.000 m³ í 300.000 m³. Náttúrufræðistofnun telur þetta efnismagn ekki geta staðist miðað við 5 ha stækkun og þarfnist nánari útskýringar. Með valkosti B þarf að breyta gildandi aðalskipulagi og uppfæra afmörkun og magntölur, eins og fram kemur í skýrslunni.

Gróður og fuglar:

Ekki er mikið gert úr gróðurfari og fuglalífi svæðisins í umhverfismatsskýrslunni, en fram kemur að Mosamóavist er ríkjandi vistgerð á svæðinu, algeng á landsvísu og nýtur ekki verndar, og fuglalífið er rýrt með algengum varpfuglum s.s. spóa, heiðlóu og þúfutittling.

Samt sem áður er hér um að ræða 1000 ha af einsleitri vistgerð sem endurspeglar yfirborð Þjósárhrauns og þar er að finna lífríki sem hefur fengið að þróast í þúsundir ára . Mynd 4.2 bls. 31 gefur gott yfirlit yfir náttúrufræðistofnunar svæðisins sem þrátt fyrir fábreytni hefur mikið gildi fyrir ásýnd og landslag. Það er mat Náttúrufræðistofnunar að ekki er hægt að segja að áhrif framkvæmdar hafi óveruleg áhrif á lífríkið.

Jarðmyndanir:

Í umhverfismatsskýrslunni eru efasemdir um verndargildi hraunsins og að fyrirhuguð efnistaka sé einungis um 0,0006% af Þjósárhrauni (bls. 37). Náttúrufræðistofnun getur ekki fallist á þessa framsetningu því þó að rask vegna efnistöku í Merkurhrauni sé lítið miðað við heildarflatarmál Þjósárhrauns (er reyndar 0,026%), þá er verndargildi hraunsins metið hátt vegna vísindalegs gildis, eins og fram kom í fyrri umsögn stofnunarinnar. Þá er einnig hægt að setja dæmið upp þannig að miða útreikninga eingöngu við óraskað og sýnilegt hraun á yfirborði og trúlega yrði þá hlutfall efnistökusvæðisins hærra. Þjósárhraunið er metið einstakt á landsvísu, jafnvel á heimsvísu sem eitt mesta hraun jarðar runnið eftir ísöld. Mikilvægt er að allt rask á hrauninu sé vel ígrundað.

Vatnsvernd:

Fram kemur í tillögu að matsáætlun að ÍSOR hafi skoðað hugsanleg áhrif efnistöku á vatnsverndarsvæðið og að fjallað verði um niðurstöður þeirra rannsókna í frummatsskýrslu. Í umhverfismatsskýrslu kemur í ljós að stuðst er við skýrslu ÍSOR frá 2016 „Vatnsverndarsvæði nálægt Bitru í Flóahreppi“ og því er ekki um nýja úttekt eða rannsókn að ræða eða að hún sé beinlínis tengd námusvæðinu. Í vinnslu þessarar umsagnar var skýrslan ekki aðgengileg Náttúrufræðistofnun og er því hér stuðst við það sem fram kemur í umhverfismatsskýrslu:

bls.47: Grunnvatnsstraumurinn er aðallega í 30-40 m þykku lagi í neðri hluta hraunsins og efst í setlögnum sem eru undir hrauninu og er að megninu til frá austri til vesturs. Efnistökusvæðið er líklega á vatnasviði brunnsvæðanna þó að það sé ekki víst.

bls. 48; Niðurstaða skoðunar ÍSOR: „Efnisnáma í Merkurhrauni, sem er um 1.200 m austan þess brunnsvæðis sem nær er; þarf ekki að ógna vatnsbólínu ef farið er að gát við vinnsluna.“

bls. 49; Í álitserð Íslenskra Orkurannsókna (ÍSOR): „efnisnáma er í Merkurhrauni um 1.200 m austan við eystra brunnsvæðið og 2.200 m austan við vestara brunnsvæðið. Líklegt er að hún sé á vatnasviði brunnsvæðanna þótt það sé ekki víst. Samkvæmt venjulegum viðmiðum ætti þessi fjarlægð að vera næg ef vel er gengið um námuna og rétt að vatnsbóli staðið.“

Út frá þessum tilvitnunum í skýrslu ÍSOR, metur Náttúrufræðistofnun að ýmsir óvissuþættir varðandi vatnsvernd séu enn fyrir hendi og á meðan sú óvissa er til staðar þarf sérstaka aðgát við námuvinnsluna.

Mat á umhverfisáhrifum:

Í samantekt (bls. 52) má sjá í töflu 6.1 mat á heildaráhrifum framkvæmdarinnar á einstaka umhverfisþætti og eru þeir allir metnir verða fyrir óverulegum neikvæðum áhrifum. Náttúrufræðistofnun getur ekki tekið undir þetta mat þar sem námuvinnslunni fylgir

umfangsmikið rask og brottám á yfirborði hrauns sem er grunnur fyrir núverandi vistgerðir og búsvæði. Hraunið verður ekki endurheimt en með frágangi námunnar verður til nýr grunnur, jarðvegsgrunnur, þar sem aðrar vistgerðir, en þær sem nú ríkjá á Merkurhrauni, koma til með þrífast. Þessar breytingar verða varanlegar og koma til með að breyta núverandi heildarásýnd Merkurhrauns.

Náttúrufræðistofnun gerir ekki frekari athugasemdir.

Virðingarfyllst,

Lovísa Ásbjörnsdóttir
jarðfræðingur

